

Editorial

Vážení čtenáři,

mezi základní nástroje k udržení nebo zvýšení hodnot krajiny patří ty, které využívají ekonomickou motivaci vlastníků, hospodářů a investorů.

Ekonomických nástrojů pro udržitelné využívání krajiny (jednotlivých složek biodiverzity in situ) existuje ve vyspělých zemích celá škála. V podmínkách České republiky jsou mnohé obtížně aplikovatelné i v dlouhodobém horizontu. Příkladem může být využívání omezení majetkových práv k pozemkům, spojené s úlevou na dani z nemovitostí či dani dědické, využívané masivně např. ve Spojených státech. Vzhledem k jiné konstrukci majetkových práv k pozemkům a daňové soustavě je k nám tento model jen obtížně přenositelný, nebo pouze s marginálním dopadem. To je ostatně patrné z již existující obdoby tohoto modelu – osvobození od daně z nemovitostí (půdy) z důvodu ochrany přírody. Nicméně mnohé další nástroje přenositelné do našich podmínek jsou.

Nejcitelněji v České republice v balíku nástrojů tzv. negativní stimulace chybí využití metod vycházejících z oceňování biodiverzity na všech úrovních. Většinou chápeme biodiverzitu včetně krajiny jako veřejný statek. Ohodnocení tohoto veřejného statku, jeho jednotlivých částí a poskytovaných přímých i nepřímých užitků však dosud není metodic-

ky dopracováno a jeho aplikace nemá oporu v legislativě. Možnost uplatnit promítnutí ceny části spotřebovaného veřejného statku do ceny uvažované investice přitom začleňuje zachování biologické rozmanitosti do procesu rozhodování hospodářských subjektů a investorů. Současný, i když v dobré snaze upravený, výpočet odvodů za vynětí zemědělské a lesní půdy svému účelu nemůže tento ucelený přístup nahradit.

Stejný princip by měl být významně uplatněn i při aplikaci nástrojů pozitivní stimulace – podpor, dotací apod. z veřejných rozpočtů. Právě využití obdobné metodiky pro stanovení výše poplatků (případně sankcí) za spotřebu veřejného statku i pro posuzování výše dotací na jeho tvorbu by mohlo být pro obě skupiny nástrojů základem jejich pochopení širší veřejností. Zejména pokud by se podařilo v tomto směru udržet současný model, kdy jsou stávající poplatky (za znečišťování, odvody zemědělské a lesní půdy, odběr podzemních vod atd.) a sankce příjmem stejné kapitoly veřejného rozpočtu, ze které jsou pak uvolňovány dotace např. na krajinotvorná opatření. Bylo by však žádoucí, aby byla, významněji než je tomu nyní, uplatněna místní úměra – tedy aby se do oblasti, ze které je odvedeno nejvíce poplatků a sankcí za spotřebu veřejného statku, vrátilo i nejvíce financí na jeho vytváření.

Je dobré, že v současných diskusích nad novým zákonem o ochraně přírody a krajiny se již o využití těchto nástrojů uvažuje.

Pozitivní ekonomické nástroje – dotace a podpory – prošly v souvislosti s evropskými operačními programy bouřlivým vývojem. Bez nadsázky lze říci, že pro hospodaření v naší krajině jsou dnes nástrojem určujícím. Pro udržení či zvýšení biologické rozmanitosti zemědělsky obhospodařovaných ploch jsou dlouhodobě limitující negativní vlivy intenzivního velkovýrobního hospodaření a opouštění zemědělské půdy. Zejména dotační programy v gesci Ministerstva zemědělství mohou tyto

negativní vlivy tlumit. Dosud se to však daří jen částečně a často jsou výsledky dlouhodobě neudržitelné.

Zejména podpora drobných hospodářů, malých podniků a ekologických farem pokulhává. Přitom pro udržení či znovuvytvoření vztahu hospodářů k půdě je na místě cílená podpora právě takových subjektů. Mohou totiž snadněji reagovat na společenskou objednávku, která se mnohde od přímé produkce více posunuje k rekreačnímu využívání krajiny a k udržování jejích dalších mimoprodukčních funkcí. Mohou se přeorientovat na údržbu drobných krajinných prvků, mokřadů, pěstín, cyklostezek, alejí, remízů, protierozních opatření apod.

Ochrana přírody se dlouhodobě neobejde bez spolupráce s osvědčenými vlastníky zemědělské a lesní půdy. Proto by prioritou státní ochrany přírody mělo být usilování o efektivní podporu drobných hospodářů a rodinných farem v rámci programů v gesci Ministerstva zemědělství. Rovněž v rámci krajinotvorných a dalších programů Ministerstva životního prostředí je třeba k údržbě cenných lokalit a k realizaci dalších opatření motivovat především vlastníky a hospodáře dotčených pozemků. Prakticky jediným náhradním řešením je péče o lokality zajišťovaná místními spolky, kdy je do péče o přírodu a krajinu vtažena veřejnost, která si tak spoluutváří vztah k místu, kde žije, a jeho hodnotám. Toto řešení však lze uplatnit jen v malém rozsahu a nemůže hospodáře v krajině ve velkém nahradit.

I když pro ochranu přírody a krajiny bude vždy využívána kombinace různých nástrojů, je žádoucí, aby se podíl ekonomických nástrojů v tomto „mixu“ zvýšil, protože jde o nástroj v konečném důsledku nejhospodárnější.

*Pavel Pešout
náměstek ředitele AOPK ČR*